

Utslagningen börjar i skolan

Hösten har kommit och med den börjar livet efter grundskolan för många ungdomar. Men det första året i gymnasiet eller yrkesskolan kan också bli ett stort personligt nederlag, med avhopp från studierna som kan utmyнна i bestående utslagning. I Finland står 15 procent av ungdomarna utanför studier och arbetsliv, närmare 100.000 personer. Drygt hälften av dem är registrerade som arbetslösa, resten - 42.000 ungdomar - lever helt utanför alla system.

Att leda andra är den största utmaningen för Kirsti-Mari Karotie (i mitten) som en dag hoppas få ansvaret för ett eget varuhus. (Foto: Cata Portin)

Av:
Carl-Gustav
Lindén/Helsingfors

- Det finns ingen enhetlig orsak, men en av de slutsatser jag drar är de samma som i Danmark och Sverige. Man har skapat ett utbildningssystem för ungdomar efter grundskolan, men det finns ingen som har ansvar för att de får arbete och utbildning, säger Erik Häggman. Han är inspektor vid Västra Finlands länsstyrelse och har sammanställt statistik över ungdomar och sysselsättning från olika källor och lyckats väcka debatt om problemen.

- En stor del av utanförskapet kommer kumulativt, det gör att man inte sett problemen.

Häggmans mission är att lyfta fram målgruppen och peka på åtgärder som kanske tidigare inte lyfts fram. Men det börjar ofta redan i grundskolan.

Kirsi-Mari Karotie, 27 år, har på nära håll upplevt hur grundskolan delar upp eleverna i dem som slås ut, dem som på något sätt kommer att klara sig i livet och dem som kommer att lyckas. Karotie kommer från staden Kuopio i Savolax. Hennes inställning är klar.

- Framgångarna i grundskolan garanterar inte att det går bra i livet. Ofta hittar man sin egen grej först efter grundskolan.

Några av de andra eleverna gick ner sig efter grundskolan. Ett par år under en social-arbetares vakande öga hade gjort gott, men det fanns ingen som tog hand om dem.

Kirsi-Mari Karotie själv studerade till merkonom och därefter till civilekonom. I motsats till många andra gick hon inte vägen via gymnasiet, det val som studiehandledaren rekommenderade.

- Det satsades för mycket på att man ska gå till gymnasiet för att lyckas. Och studiehandledningen är bristfällig, det handlar bara om hur man ska fylla i blanketter och vilka sifferkoder som gäller för olika utbildningar. I grundskolan är ju många elever inne i ett brytningsskede och då skulle det vara viktigt att få dem att fundera på sin egen framtid.

Via diverse olika anställningar har Kirsti-Mari Karotie i dag hamnat i dagligvarujätten Keskos tjänst som K-trainee vid varuhuset K-itymarket Jumbo i Vanda. Hon var en av 18 som valdes ut bland 1.100 sökande. Handel är hennes bransch och drömmen är att en dag få ansvar för ett eget varuhus. I somras vikarierade hon varuhuschefen på Citymarket - med ansvar för att leda 120 personer.

- Det svåraste? Det är nog att leda människor, att motivera folk. Branschen är

ju så hektisk och man borde uppmärksamma varje person.

Teoretisk utbildning

För Erik Häggman är mycket av det som Kirsi-Mari Karotie säger bekant. Diskussionen kring utbildning domineras av tankesättet att alla andra vägar till yrkeslivet än utbildning efter grundskolan är negativa och störande. Men också yrkesskolan har blivit mer teoretisk och utan bra betyg i matematik och modersmål kan det vara svårt att ta sig igenom.

- Många har inte den kunskap som behövs när de kommer till andra stadiet.

De regionala skillnaderna är dock stora. I vissa delar av landet hoppar var fjärde elev av yrkesskolan, i andra delar bara 5-10 procent. Erik Häggman arbetar nu med att profilera de elever som avbryter studierna. En orsak är bristande studiehandledning, vilket gör att man kan hamna i fel skola.

- Alla får ju inte personlig handledning, det är för många elever per studiehandledare, och de riktar sig till klassen som helhet.

Danmark förebild

Finland och Sverige dras båda med hög ungdomsarbetslöshet, drygt sexton procent av alla ungdomar under 25 år är arbetslösa trots försöken att få in dem i arbetslivet. I Danmark är ungdomsarbetslösheten däremot bara drygt sex procent och i Finland har en diskussion startat om vad det finns att lära av danskarna. Häggman pekar genast på att Danmark har ett uppföljningssystem som han också vill införa i Finland. När danska ungdomar hoppar av yrkesskolan går beskedet till socialmyndigheterna i deras hemkommun. Också i Sverige följer myndigheterna med ungdomarna tills de är tjugo år, men i Finland fungerar inte samarbetet mellan myndigheterna. Erik Häggman tycker sig också uppleva att alltför många tyr sig till färdiga förklaringar, som att alla i specialklass riskerar att bli marginaliserade eller att alla med läs- och skrivsvårigheter kommer att råka illa ut. På lokal nivå finns heller ingen klar fördelning av ansvaret för att ungdomarna får hjälp. Det viktigaste, enligt honom, är att även Finland går in för uppföljningssystem enligt dansk och svensk modell där kommunerna tar hand om ungdomarna efter avslutad grundskola.

Stora summor

Problemen är kända, men i en ny utredning om utslagning av ungdomar pekar Statens revisionsverk på en rad missförhållanden. Trots att stat och kommuner satsar stora summor för att hjälpa ungdomar når man inte fram, bland annat på grund av att lagstiftningen inte ger grund för samarbete mellan olika myndigheter och att stödsystemen är fragmentariska. Dessutom kanske olika myndigheter inte förstår varandra, lärare kan inte prata med socialarbetare och så vidare. Olika

Utbildningssystemet i Finland

Enligt OECD:s utvärdering PISA (Programme for International Student Assessment), som testar 15-åringars kunskaper, har Finland världens bästa skolsystem. Det har också lockat mängder av pedagogiska experter att besöka landet.

Utbildningssystemet bygger på allmän läroplikt och nioårig avgiftsfri grundskola. Den ger behörighet att söka utbildning vid allmänbildande gymnasieutbildning eller yrkesutbildning, vilket är frivilligt. Efter gymnasiet och studentexamen väntar grundläggande yrkesutbildning eller högre studier. Gymnasieutbildningen räcker 3 år och därefter står vägen till högskolestudier öppen. De som avlagt yrkesinriktad grundexamen kan gå vidare med tilläggsutbildning vid yrkeshögskola.

Av de 64.000-66.000 som slutar grundskolan väljer cirka fem procent att inte vidareutbilda sig.

register över ungdomar kan heller inte samköras på grund av sekretessbestämmelserna. Revisionsverket påpekar att det finns mycket att vinna på bättre samordning: en ung som är permanent utslagen från arbetsmarknaden kostar samhället en miljon euro fram till 60 års ålder.

En förändring kan vara på gång. I juni utnämnde regeringen en direktör för "politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd." Avsikten är att de olika sektorernas ministerier bättre ska kunna arbeta tillsammans.